

**TÜRKİYE-AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ ARASINDAKİ KRİZLERİN
MÜTTEFİKLİK İLİŞKİLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: İLİŞKİLERİN
GELECEĞİNE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER**

**EVALUATION OF CRISIS BETWEEN TURKEY AND THE UNITED STATES OF
AMERICA IN TERMS OF ALLIANCE RELATIONS: CONSIDERATIONS ON THE
FUTURE RELATIONS**

Dinçer BAYER

Dr. Öğretim Üyesi, Piri Reis Üniversitesi Denizcilik Meslek Yüksekokulu, dbayer@pirireis.edu.tr,
İstanbul/Türkiye

ÖZ

Türk ve Amerikalı ilişkileri 18. Yüzyıl sonlarında Akdeniz’de Türkiye’nin kontrolü altındaki limanlara yönelik sürdürülen deniz ticareti yolu ile başlamıştır. İki ülke tarih boyunca savaş yapmamıştır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’ne karşı savaş ilan etmemiş, ancak Lozan Barış Antlaşması görüşmelerine gözlemci olarak katılmıştır. İki ülke arasında I. Dünya Savaşı’ndan sonra hemen diplomatik ilişki kurmak kolay olmamıştır. Türkiye’deki Amerikan okullarının misyoner propaganda yaptıklarına ilişkin Türklerdeki yargıya ilaveten ABD’nin Doğu’da bağımsız Ermenistan ve Kürdistan devletlerinin kurulmasına ilişkin girişimleri ve Osmanlı Devleti’nden ABD’ye göç etmiş olan Rum, Ermeni, Yahudi vb. azınlıkların ABD’deki Türkler aleyhine olan faaliyetleri ilişkileri olumsuz olarak etkilemiştir. Türkiye ile ABD arasındaki ilk diplomatik ilişki 11 Şubat 1927 tarihinde kurulmuştur. İlişkiler, II. Dünya Savaşı’na kadar olan dönemde de arada önemli bir çekişme olmadan devam etmiştir. Savaştan sonra kurulan yeni dünya düzeninde, Türkiye; ABD’nin başını çektiği batı bloku içerisinde yer almış ve 18 Şubat 1952 tarihinde Kuzey Atlantik Teşkilatı (NATO)’na üye olarak bir anlamda ABD ile siyasi ve askeri ortak olmuştur. Bu tarihten sonra ilişkiler NATO kapsamındaki işbirliği olanaklarının sağladığı ivme ile daha çok ikili alanda ekonomik, askeri operasyonlar, savunma sanayii, terörizm, enerji güvenliği, eğitim ve benzeri alanlarda sürdürülmüştür. Ancak, günümüze kadar Türkiye ile ABD, dostluk, müttefiklik hatta stratejik ortaklık olarak nitelenen ikili ilişkilerinde önemli anlaşmazlık ve sorunlar da yaşamışlardır. Bu sorunlar zaman zaman ulusal menfaatleri olumsuz olarak etkilemiş ve tepki olarak iki ülke ilişkilerinin gerilemesine veya yavaşlamasına sebep olmuştur. Bu çalışmada, iki ülke arasında günümüze kadar ortaya çıkmış olan ve ABD’nin veya Türkiye’nin ulusal menfaatlerini etkilemiş olabileceği değerlendirilen krizler ve çekişmeler gözden geçirilecek, krizlerin bir kısmının neden ve sonuçlarına ilişkin çıkarsamalar yapılarak geleceğe ilişkin öngörülerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye ABD İlişkileri, Dostluk ve İşbirliği, Müttefiklik, Kriz

ABSTRACT

Turkish and American relations started in the 18th. Century for maritime trade between Mediterranean ports under the control of Ottoman at that time. The two countries have not fought in history. The United States of America (USA) did not declare war against the Ottoman State in the World War I, but participated as an observer in the negotiations of the Lausanne Peace Treaty. It was not easy to establish diplomatic relations immediately after the World War I between the two countries. Because the people’s conception in Turkey from the time of Ottoman Empire for what they did for missionary propaganda of the American school in Turkey and the American initiative to the establishment of an independent Kurdish and Armenian state in the East of Turkey. Additionally, the activities against the Turks by minorities such as Greeks, Armenian, Jewish and others who has migrated to the USA from Ottoman country negatively affected the relations. The first diplomatic relations between the US and Turkey was established on February 11, 1927. Relationships in the period up to the World War II continued without significant controversy. In the new world order established after the war, Turkey; took its place in the western bloc where the United States headed and became a political and military partner with the USA in a sense as a member of North Atlantic Organization (NATO) by entering into alliance on February 18, 1952. After this date, relations have been maintained mainly in the fields of economic, military operations, defense industry, terrorism, energy security, education and the others, with the momentum provided

by the cooperation opportunities within NATO. However, until today, Turkey and the US bilateral relations characterized as friendship, alliance and even strategic partnership had been interrupted with many times by problems and even substantial disagreements. These problems have adversely affected national interests of both countries from time to time and, in reaction, caused the relations of both countries to decline or slow down. In this study, the causes and consequences of some crises and strife between the two countries which may affect the national interests will be revised and evaluated, then, the inferences and the predictions for the future will be made.

Key Words: Turkey- USA Relationships, Friendship and Cooperation, Alliance, Crisis

1.GİRİŞ

ABD ile Türkiye arasındaki ilişkiler, 15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye’de Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen başarısız darbe girişiminden bu yana daha sık gerginleşmektedir. ABD, Pensilvanya’da ikamet eden FETÖ elebaşısını Türkiye’nin müteaddit taleplerine rağmen Türkiye’ye iade etmemektedir. ABD Dışişleri Bakanlığı’nın 2016 Türkiye raporu her yıl ABD Kongresine sunulmak üzere 190’dan fazla ülke için hazırlanan mutabakat belgelerden birini oluşturmaktadır. 3 Mart 2017’de yayımlanan son raporda, 15 Temmuz darbe girişimi hakkında FETÖ unsurlarının rolüne ve FETÖ lider kadrosunun ABD’de ikamet ettiğine hiç değinilmemesinin manidar bulunduğu Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından açıklanmıştır (Açıklama No 66, 2017). ABD, 8 Ekim 2017 tarihinde FETÖ soruşturması kapsamında ABD’nin İstanbul Başkonsolosluğu’nda çalışan bir Türk vatandaşı görevlinin casusluk suçlaması ile tutuklanmasını gerekçe göstererek, Türkiye’den yapılan vize başvurularının süresiz olarak durdurulduğunu açıklamıştır. Bu karar, Türkiye’yi çok incitmiştir (Times vize krizini yorumladı: ABD ile Türkiye arasındaki en büyük soğukluk, 2017). Bu durum Türkiye-ABD ilişkilerine bir kriz olarak yansımış ve Türk medyasında geniş şekilde tartışılmıştır. ABD ile Türkiye arasındaki vize sorunu 28 Aralık 2017’de normale dönmüş ve ABD ile Türkiye karşılıklı tüm vize kısıtlamalarını kaldırmıştır (ABD ile vize krizi çözüldü, 2017). Türkiye'nin eski Washington Büyükelçisi Faruk Loğoğlu, ABD'nin bu kararının çok ağır ve hatalı olduğuna dikkat çekerek, 1960 yılından bu yana yaşanmış olan Türkiye-ABD arasındaki krizlere dikkat çekmiştir (1960'lardan bu yana Türkiye ve ABD arasındaki krizler, 2017). Diğer taraftan, ABD ile Türkiye’nin Suriye politikaları da örtüşmemektedir. ABD; Türkiye’nin güneyinde Türkiye’nin terörist olarak tanımladığı PYD/YPG örgütüne silah yardımı yapmakta ve Suriye’nin kuzeyinde ayrılıkçı Kürt grupları ile Türkiye’ye rağmen işbirliğini sürdürmektedir. Türkiye’nin 20 Ocak 2018 tarihinde Suriye’nin kuzeyinde PYD/YPG’ye karşı başlatmış olduğu sınır dışı harekât Türkiye-ABD ilişkilerindeki çelişkileri arttırmıştır. Diğer taraftan, ABD’de görülmekte olan ve 3 Ocak 2018 tarihinde Jüri kararı açıklanmış olan Reza Zerrap davası, iki ülke yöneticileri arasındaki gerginliği daha da tırmandırmıştır (ABD’de tutuklanan Reza Zarrab kimdir?, 2018).

Türkiye ile ABD arasında 1927 yılından bu yana kesintisiz süren diplomatik ilişki özellikle 1952 yılından bu yana müttefiklik ilişkisi kapsamında yakın işbirliği ve ortak menfaatlere saygı çerçevesinde devam etmektedir. Ancak, bu ilişki her zaman müttefiklik ilişkisinin gerektirdiği işbirliği ve dayanışma ortamında yürütülemediği ve iki ülke arasında boyut ve şiddeti farklı olan gerginliklere de sebep olmuştur.

Türkiye ve ABD arasındaki ilişkiler öncelikle dostluk çerçevesinde yürütülmektedir. Dostluk ilişkileri, özellikle diplomatik ilişkilerde ulusal menfaatleri çelişmeyen farklı devletlerin aralarındaki ilişkisinin tanımlanmasında kullanılan bir tabirdir. Dostluk ilişkileri uluslararası ilişkiler anlamında egemen devletler arasında sürdürülmesi gereken ve uluslararası barış ve istikrarın devamı için ideal olan ilişkileri temsil etmektedir. Türkiye ile ABD arasındaki ilişkiler daha da ileri gidilerek iki ülkenin de yöneticileri tarafından stratejik ortaklık olarak ifade edilmektedir (Yılmaz, 2010). Stratejik ortaklık iki ülkenin geleceğe ilişkin planlamalarında ve kararlarında bir danışma mekanizmasına dayalı olarak birlikte hareket etmelerini gerektirmektedir. Bunun için iki ülkenin farklı ulusal menfaatlerinin tesis edilmiş bir mekanizma dâhilinde uyumlaştırılmasını gerekli kılmaktadır. İki devletin geçmiş ilişkilerine bakıldığında, ilişkilere yön veren ana mekanizmanın zaman zaman NATO olduğu, bunun dışında açıklanmış veya görünür başka somut bir mekanizmanın olmadığı değerlendirilmektedir. İki ülkenin ve özellikle ABD istihbarat teşkilatlarının diğer ülkenin politika ve kararlarına örtülü olarak etki etmiş olduğuna ilişkin iddiaların somut gerçeklerle desteklenmediği takdirde dikkate alınmaması gerekmektedir. Bundan dolayı, ifade edilenlerden ziyade somut gerçeklere bakıldığında iki ülke ilişkilerinin “NATO kapsamında bir müttefiklik ilişkisi” olarak tarif edilebileceği değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, NATO prensipleri dikkate alındığında, Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin; işbirliği kapsamında ve ülkelerin içişlerine müdahil olmadan her iki ülkenin de milli menfaatlerine saygı ve dayanışma kapsamında olması, ilişkilerin danışma ve mutabakat kapsamında sürdürülmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye ile ABD arasında ortaya çıkan kriz ve gerginlikler; müttefiklik ilişkilerinin gerektirdiği işbirliği ve dayanışma çerçevesinde incelenerek değerlendirmeler yapılacaktır.

2. METOD

Bu çalışmanın amacı, ABD ile Türkiye arasında ortaya çıkmış olan krizleri, tarihsel bir kronoloji içerisinde ve müttefiklik ilişkilerinin gerektirdiği işbirliği ve dayanışma kapsamında değerlendirmek ve ilişkilerin geleceğine ilişkin tahminler yapmaktır.

Çalışma, yazında yer alan ve iki ülke arasındaki ilişkileri etkilediği ileri sürülen somut gerçeklere dayalı olacak, bu kapsamda Türkiye'nin NATO'ya katılmış olduğu 18 Şubat 1952 yılından önceki iki ülke ilişkilerini kapsamayacaktır.

Çalışmada, kast edilenin okuyucu tarafından daha doğru olarak anlaşılmasına yönelik olarak kavramlar gerektiğinde metin içerisinde açıklanmış ve kısaltmalara metin içerisinde ilk kullanıldığında açıklamaları ile birlikte yer verilmiştir.

Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin şekillenmesinde ve müttefiklik bağlarının oluşmasında uluslararası ilişkiler kuramı kapsamında realizm önemli bir rol oynamıştır. Realizm, ABD'nin küresel olarak rolünün belirlenmesi için gerekçeyi sağlamıştır. (Kolasi, 2013). Realizm, 1960'lı yıllardan sonra neo-realizme, başka bir ifade ile bilimsel realizme dönüşerek, uluslararası ilişkilerde pozitivist bilim anlayışını egemen kılmıştır (Emekler, 2011). Günümüzde kozmopolit ilişkiler ortaya çıkmış olsada, ABD'nin halen dayandığı dış politikanın ve savunduğu yeni dünya düzeninin de neo-realizme dayandığı ve Türkiye ile olan ilişkilerinde de ABD'nin ulusal menfaatlerinin maksimize edilmesinin önem taşımakta olduğu değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, realist felsefe bu çalışmada; iki ülke arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi için iki ülkenin de dış politikalarının işlemesine yön veren ana kuram olarak ele alınmaktadır.

3. İNCELEME

3.1. 1962 Jüpiter Füze Krizi

NATO Antlaşması'nın 4. maddesi, herhangi bir ülkenin politik bağımsızlığı, ülke bütünlüğü veya güvenliği tehdit edildiğinde; antlaşmaya imza koyan ülkelerin aralarında danışma yapmalarını ve verilecek kararların birlikte alınmasını zorunlu kılmaktadır. Amerika, Türkiye'de konuşlu nükleer başlıklı 15 Jüpiter orta menzilli balistik füzenin, Sovyetler Birliği'nin kendi füzelerini Küba'dan çekmesine karşılık olarak geri çekilmesi konusunu, 27 Ekim 1962 tarihinde Sovyetler Birliği yetkilileri ile müzakere etmiştir. ABD yönetimi, bu kararı alırken Türkleri eşit ortak olarak değil, Amerika'nın akılcı kararlarını kabul etmek üzere manipule edilebilecek duygusal müşteri olarak görmüştür (Costiglioa, 1995).

Türkiye'deki Jüpiter füzeleri, 1963 Nisan ayına kadar sökülüştür. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, nükleer savaşın önlenmesinde Türkiye'nin pazarlık konusu yapılmamasının takdire değer olduğunu belirterek, ABD ile ilişkilerin her zamankinden daha yakın olduğunu dile getirmiştir (Erhan, 2001b). Ancak, gerçekte Türkiye'de konuşlu nükleer füzelerin, Türkiye'nin içinde olmadığı bir pazarlık sonucunda, ABD'nin güvenlik çıkarları için Türkiye'den sökülmesi, Türkiye'ye Amerikalıların oyununda sadece bir piyon oldukları duygusunu vermiştir (Zürcher, 2008). Diğer yandan, füzelerin Türkiye'nin iradesi dışında sökülmesi, Türkiye'de ulusal çıkarların büyük devlet çıkarlarına feda edildiği fikrinin de tohumlarını atmıştır (Oran, 2001).

3.2. 1964 Kıbrıs Krizi, Johnson Mektubu

Kıbrıs'ta 21 Aralık 1963 tarihinde iki toplum arasında başlayan çatışmalardan sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs'a silahlı müdahalede bulunması ihtimali ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine, ABD; Haziran 1964'te Johnson Mektubu olarak bilinen bir yazı ile T. C. Başbakanı'nı Kıbrıs'ta ABD silahlarını kullanmaması ve SSCB ile bir çatışma durumunda Türkiye'yi desteklemeyecekleri konusunda uyarmıştır. Bu uyarı sonucunda Türkler derin bir şekilde incinmiş ve ABD ile olan ilişkilerini tekrar gözden geçirmeye karar vermişlerdir (Kalaitzaki, 2005). Warner'a (2009) göre, ABD Dışişleri Müsteşarı George Ball, Johnson'ın Türkiye Cumhuriyeti Başbakanına gönderdiği mektubu "*Şimdiye kadar gördüğü en incitici diplomatik nota*" olarak nitelemiştir. Stearns (1992), ABD Başkanı Johnson'ın Kıbrıs'ta Türkler kıyımına uğrarken, sadece Türk tarafına reaksiyon göstermesini; ABD'nin dış ilişkilerdeki yanlış kararlarına bir örnek olarak göstermiştir. ABD yönetiminin, NATO'nun menfaatleri için sorunlara gerçeklerden kopuk yaklaşımı; Türkiye'yi NATO'dan uzaklaştırmıştır (Stearns, 1992). Kissinger (1999), Johnson'ın mektubunu yorumlarken, ABD'nin; NATO garantisini stratejik bir gereklilik olmaktan çıkartarak, kendi arzu ve

hedeflerinin bir vasıtası haline getirdiği saptamasını yapmıştır. Kay'a (1998) göre, Türkiye, ABD'ye ve bununla ilişkili olarak NATO'ya kendi dış politikasına adil olmayan sınırlamalar koyduğu için önemli seviyede gücenmiştir. Ahmad (2007) ise, Johnson'un mektubunun, savunulduğunun aksine nihai olarak Türk dış politikasında çok fazla etki yaratmadığını ileri sürmektedir.

3.3. Yunanistan'ın 15 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta Yaptığı Darbeye ABD'nin Sessiz Kılması

Türkiye'nin 1964 yılında Kıbrıs'a yapacağı müdahaleyi incitici bir şekilde önleyen ABD yönetimi, bundan tam on yıl sonra Yunanistan'ın Kıbrıs'a müdahaleye hazırlandığı yönündeki istihbarat raporlarına ve belirtilere sessiz kalmış, somut olarak bir işlem yapmamıştır. Kissinger anılarında, Nixon yönetiminin daha az öncelik verdiği Kıbrıs'taki olaylara ilgi gösteremediğini ifade etmiştir (Kissinger, 1999). Amerikalıların Yunan hükümeti ile Makarios arasında artan gerginliği takip ettikleri (Warner, 2009), buna rağmen, ABD yönetiminin, Yunanistan hükümeti üzerinde, Kıbrıs'ta böyle bir maceraya girmesini önlemek için yeteri kadar baskı uygulamadığı ortaya çıkmıştır.

Darbeciler, 15 Temmuz 1974 tarihinde Yunanistan hükümetinin açık destek ve göz yumması ile yaptıkları darbe sonucunda, Makarios'un yerine Nikos Sampson'u getirmişlerdir (Warner, 2009). ABD'nin Atina'ya sağladığı destek, lüzumsuz ve Amerikan menfaatlerine zarar verici özellikte olmuştur (Slengesol, 2000).

Bunun üzerine, Türkiye, Garantörlük Antlaşması'nın kendisine verdiği yetkiyi kullanarak statüyü kendi lehine çevirmeye gayret etmiştir. Bu krizde, ABD'nin politikasında ana amaç; Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesini, Sovyet müdahalesini ve Türk-Yunan çatışmasını önlemek olarak belirlenmiştir (Slengesol, 2000).

Kissinger, arabulucu olarak görevlendirdiği Sisco'ya, "*Müzakerelerde Türklere karşı acımasız olmasını ve Yunanistan'la bir savaş çıkması durumunda, Türkiye'ye yapılan tüm askeri yardımı keseceklerini söylemesi*" talimatını vermiştir. Kissinger, 21 Temmuz 1974'te Türkiye Başbakanı Ecevit ile bir telefon görüşmesi yapmış ve Ecevit'e "*Ateşkes olmaz ve Türkiye ile Yunanistan arasında bir savaş çıkarsa, Trakya'daki tüm nükleer silahları sökeceklerini*" bildirmiştir (Warner, 2009).

3.4. Türkiye'nin 1974 Kıbrıs Harekâtına Tepki Olarak Yunanistan'ın NATO'nun Askeri Kanadından Ayrılması ve ABD'nin Tutumu

Yunanistan; ABD ve NATO'yu Türkiye'nin Kıbrıs Harekâtına tepkisiz kalmakla suçlayarak, 15 Ağustos 1974'te NATO'nun askeri kanadından çekilmiştir (Fırat 2001).

Yunanistan hükümeti, bir yıl sonra 1975 yılı sonbaharında, ABD'nin isteklerini kabul ederek, NATO'ya geri dönüş planları yapmaya başlamıştır. Bu durumdan sonra, ABD; Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına geri dönmeye yönelik olarak Türkiye nezdindeki faaliyetlerini arttırmıştır.

Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadından ayrıldığı dönemde ABD; Ege Denizi'nin komuta kontrol yetkileri konusunda Türkiye'nin taleplerini dikkate almamış, Yunanistan'ın NATO'ya geri dönüşünü sağlamaya yönelmiştir. Türkiye, bu belirsizlik döneminde, NATO bünyesinde milli menfaatleri ile ilişkili herhangi bir kazanım elde edememiştir.

Türkiye, 1977 yılından sonra da 1980 askeri darbesine kadar, Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına geri dönmeye veto koymuştur. Yunanistan'ın askeri kanada geri dönmesinin, Ege'nin komuta kontrol sorumluluğunun Türkiye ile Yunanistan arasında eşit şekilde yeniden düzenlenmesine bağlı olduğunu savunmuştur (Krebs, 1999). Türkiye Başbakanı Demirel; Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına geri dönmesi konusunu reddetmiştir (Ahmad, 2007). Ahmad'a (2007) göre; Türkiye'nin generalleri ise NATO'nun doğu kanadını güçlendirmek için Amerika'nın çıkarlarına uygun hareket etmiştir.

Türkiye'deki 12 Eylül 1980 darbesinin ardından, 17 Ekim 1980'de Ankara'ya gelen NATO Başkomutanı Amerikalı Orgeneral Rogers, Orgeneral Evren'i ikna etmiş ve NATO yetkilileri 20 Ekim 1980'de acilen NATO Savunma Planlama Konseyi'ni toplamış ve Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönüşünü onaylamışlardır (Uzgel, 2001). Ege'deki komuta kontrol sorunu Türkiye'nin istediği gibi bir çözüme kavuşturulamamıştır (Stearns, 1992).

Uzgel'e (2001) göre, ABD; Türkiye'deki 12 Eylül 1980 müdahalesi yüzünden uluslararası alanda yalnız kalmış olan askeri yönetimin destek aradığı, yani en zayıf olduğu bir anda girişimlerini yoğunlaştırarak istediğini elde etmiştir.

3.5. Türkiye'ye Uygulanan 1975 Yılı ABD Silah Ambargosu ve Ambargonun Etkileri

Kıbrıs'ta Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından ABD menşeli silahların kullanılmış olması gerekçe olarak kullanılarak, ABD tarafından, Türkiye'ye silah satışı 5 Şubat 1975'de durdurulmuş ve verilmesi öngörülen 200 milyon dolarlık yardım da askıya alınmıştır (Erhan 2001).

Kissinger'in deyimi ile “Türkiye, ABD için vazgeçilmez bir müttefikti. ABD, Türkiye'deki 26 tesisten Sovyetlerin füze ve nükleer silah denemelerini gözetliyordu. NATO'nun tarihinde böyle bir olay görülmemiştir. Bu karar, hem NATO'nun hem de ABD'nin menfaatlerine aykırı olmuştur” (Kissinger, 1999).

Stearns'a (1992) göre; ABD tarafından Türkiye'ye 1974'teki Kıbrıs müdahalesinden sonra yaptırım uygulanması adil değildir. Kıbrıs'ta uluslararası hukuktan kaynaklanan garantörlük hakkını kullanan Türkiye'nin cezalandırılması yoluna gidilmiştir.

Ambargonun devam etmesi ve ABD'nin taahhütlerine uymaması üzerine, Türkiye 25 Temmuz 1975'te ABD ile Türkiye arasındaki “Ortak Savunma ve İşbirliği Anlaşmasını” tek taraflı olarak feshederek, Türkiye'deki Amerikan üslerinin faaliyetlerini durdurmuştur. Faaliyeti durdurulan bütün tesisler Türk Silahlı Kuvvetleri'nin tam denetim ve gözetimine devredilmiştir (Erhan, 2001).

ABD silah ambargosu, sadece Türkiye'nin aleyhine değil, Türkiye'nin karşı yaptırımları ile ABD'nin de aleyhine işlemeye devam etmiştir. ABD yönetimi, 12 Eylül 1978'de ambargonun kaldırılmasını sağlamıştır (Öymen, 2002).

3.6. Yunanistan ile Türkiye arasında bir denge oluşturmak uğruna, Türkiye'ye Yapılan ABD Askeri Yardımlarının Kısıtlanması

ABD, Türkiye'ye uyguladığı silah ambargosunu kaldırmış olmasına rağmen, Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizinde bir denge oluşturmak amacıyla iki ülkeye yaptığı yardımları 7/10 oranına dayandırmıştır. Bu denge, Yunanistan'a 7 verilirse, Türkiye'ye azami 10 verilmesi prensibi üzerine kurulmuştur (Stearns, 1992).

Türkiye'ye uygulanan silah ambargosunun kaldırılmasına yönelik kongre kararında, “Kıbrıs sorununun adil ve kalıcı bir çözüme kavuşturulmasının ABD dış politikasının merkezi bir hedefi olarak kalacağı” vurgulanmıştır (Laipson, 1985).

ABD yönetimi, 1978'den sonra her iki ülkeye yapılacak yardımları 7/10 oranına göre düzenlemiş veya Kongre Türkiye'nin yardımını azaltarak veya Yunanistan'ın yardımını arttırarak 7/10 oranını genellikle tutturmuştur. Türkiye, bu oranı hiçbir zaman kabul etmemiştir (Stearns, 1992).

Türkiye, 1947'den beri Amerikan askeri ve ekonomik yardımı alan ve ABD tarafından bölgenin güvenliği için pilot ülke görevi verilen bir ülkedir. Yunanistan gözetilerek Türkiye'ye yapılması gereken yardımın azaltılmasından dolayı Türkiye cezalandırılmıştır (Stearns, 1992). Bu durum, ABD'nin sosyopolitik etkilerle, zaman zaman realist politikalarından ayrıldığı bir göstergesi olmuştur.

ABD tarafından, NATO ile Varşova Paktı arasında yapılan göreceli kuvvet mukayesesinde, Sovyetler Birliği'nin çok üstün durumda olduğu görülerek, Türkiye'nin süratle takviye edilmesi gerektiği değerlendirilmiştir (Staff Report, 1980). Ancak, ABD; Türkiye'yi güçlendirme hedefi yerine, iki müttefiki arasında muhtemel bir çatışmayı önlemek için Ege'de iki ülke silahlı kuvvetleri arasında bir denge sağlama hedefini seçmiştir.

3.7. ABD'nin Türkiye'de Yapılan Askeri Müdahalelere İlişkin Tutumu

Türkiye'de 27 Mayıs 1960'ta askerler darbe yaparak hükümet yönetimine el koymuştur. ABD, yeni yönetimi tanıdığını ihtilalden 3 gün sonra 30 Mayıs 1960'da açıklamıştır (Erhan, 2001b). 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinden sonraki birkaç hafta içinde, ABD'nin müthiş acil yardıma ihtiyaç duyan yeni rejimi desteklemede hiç tereddüt etmediği anlaşılmış, Washington, Türkiye'ye 400 milyon dolarlık bir kredi açacağını duyurmuştur (Ahmad, 2007).

ABD, Türkiye'deki 12 Eylül 1980 darbesini kritik etmeyerek, ona olan dostluğunu da göstermiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın aynı gün yayımladığı bildiriye, Türkiye'deki darbeden dolayı üzüntü ifade edilirken, Türkiye'nin yıllardır terörizm ve ekonomik güçlüklerle uğraşan bir ülke olduğunun vurgulanması ve askerlerin demokrasiye dönüş konusunda söz verdiklerinin belirtilmesi, ABD'nin darbeye bir meşruiyet kazandırma girişimi olarak dikkat çekmiştir. Anılan bildiriye, Türkiye'ye yapılmakta olan Amerikan askeri

ve ekonomik yardımının devam edeceğinin ifade edilmesi, darbeye bir anlamda destek gösterisi olarak değerlendirilmektedir (Uslu, 1997). Türkiye'ye yapılan askeri yardım 1980 generaller darbesi sonrası kesilmemiştir (Stearns 1992).

Değer (2010), 12 Eylül darbesinin arkasında ABD'nin olduğunu ve 12 Eylül'ün ABD tarafından kurgulandığını iddia etmektedir. 12 Eylül 1980 gecesi Türkiye'de, asker darbe için harekete geçtiğinde, ABD Dışişleri Bakanı Muskie, ABD Başkanı'na "*Türk Ordusu'nun komuta heyeti Ankara'da yönetime el koydu. Herhangi bir kuşkuya veya kaygıya gerek yok. Müdahale etmesi gerekenler etti*" şeklinde bir mesajla darbeyi bildirmiştir (Birand, 1984). 12 Eylül'deki ABD rolü kuşku düzeyinde kalsa da, kesin olan husus; bu darbede ABD'nin stratejik alanda büyük yarar sağladığı ve bundan sonra ilişkilerin ABD için iyi bir düzeye ulaştığıdır (Uzgel, 2001).

15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye'de Fethullahçı Terör Örgütü tarafından yapılan darbe girişimine ilişkin ABD Yönetiminin rolü de tartışmalıdır. ABD'nin darbeyi desteklediğine ilişkin somut bir faaliyet tespit edilmemiş olmasına rağmen, ABD'nin darbe girişimi sonrası Türkiye'den kaçan pek çok FETÖ mensubu teröriste sığınma sağlaması, FETÖ elebaşısının uzun yıllardır ABD'de ikamet etmesine izin verilmesi ve başta FETÖ elebaşısı olmak üzere FETÖ mensuplarının Türkiye'nin müteaddit taleplerine rağmen iade edilmemesi ABD'nin darbe girişimi üzerindeki rolü üzerinde spekülasyon yapılmasına olanak vermektedir (Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu: FETÖ, Amerikan yargısına da sızmıştır, 2017).

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu, 2 Aralık 2017 tarihinde yaptığı bir konuşmada, "*FETÖ, Türkiye'deki Amerikan misyonlarına da sızmış, Amerikan yargısına da kongresine de her yere tüm kurumlarına sızmıştır. O yolla bu yolla legal ya da illegal. Bu kadar açık söylüyoruz. FETÖ'yü kim kullanıyor o da ayrı bir şey. FETÖ başkasını mı kullanıyor, yoksa başkaları mı FETÖ'yü kullanıyor?*" diyerek sormuştur (Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu: FETÖ, Amerikan yargısına da sızmıştır, 2017). Türk Dışişleri Bakanı'nın bu söyleminin, Türkiye Hükümeti'nin 15 Temmuz 2016 darbe girişimindeki ABD rolü hakkındaki görüşlerini yansıttığı değerlendirilmektedir.

3.8. Birinci Körfez Krizi'nde Türkiye'nin Katkıları, Türkiye'nin Madrid Zirvesine Davet Edilmemesi

Amerika, 1. Körfez Savaşı'nda Ankara'dan üç konuda yardım istemiştir. İlki, Türkiye'deki üslerin Irak'a yönelik hava harekâtları sırasında kullanılması; ikincisi, Irak'ın Kuveyt cephesindeki asker sayısını azaltması amacıyla Türkiye'nin Irak sınırına asker yığması ve üçüncüsü, Suudi Arabistan'da toplanan müttefik kuvvetlere Türkiye'nin birlik göndermesidir. Türkiye bunlardan ilk ikisine olumlu cevap vermiş, üçüncüsüne Cumhurbaşkanı Özal'ın ısrarına rağmen Türk Genelkurmay'ının karşı çıkması sonucu uymamıştır.

Harekât boyunca müttefik uçakları ya İncirlik'ten kalkarak Irak'ı bombalamış ya da Hint Okyanusu'ndaki üslerden ya da uçak gemilerinden kalkarak bombalamayı müteakip İncirlik'e inerek, İncirlik'i yoğun olarak kullanmıştır. Bu gelişme Türk kamuoyundan gizlenmiş ve yapılan açıklamalarda ABD uçaklarının eğitim uçuşlarına çıktıkları bildirilmiştir.

ABD, Birleşmiş Milletlerin 5 Nisan 1991 gün ve 688 sayılı kararına dayanarak, 10 Nisan 1991'de Kuzey Irak'ta 36. paralelin kuzeyinde uçuş yasağı getirmiştir. Irak'ta 36. paralelin kuzeyinde askeri faaliyetler yasaklanmıştır. ABD, İngiliz ve Fransız kuvvetleri Zaho civarında güvenli bölge oluşturma çalışmalarına başlamış, bu ülkelerin kara birlikleri Silopi'de, hava gücü İncirlik'te konuşlandırılmıştır (Uzgel, 2001). Türkiye, 12 Temmuz 1991'de aldığı bir bakanlar kurulu kararı ile Huzur Operasyonu (Operation Provide Comfort) için teşkil edilen birliğin ya da kamuoyunda çekiç güç olarak bilinen birliğin Türkiye'de konuşlanmasına izin vermiştir. Türkiye, böylece İncirlik ve Batman'daki NATO askerlerinin NATO dışı amaçlarla, yani alan dışında (out of area) kullanılmasını kabul ederken, kendisi de çekiç güce katılmıştır. Çekiç güce yer alan kara birlikleri Eylül 1991'de Türkiye'nin isteği üzerine çekilmiş, çekiç güç, İncirlik'te konuşlanan 77 uçak ve helikopter ile Zaho'daki bir askeri eşgüdüm merkezi'nden oluşturulmuştur. Aralık 1996'da, çekiç gücün adı kuzeyden keşif harekâtı (Operation Northern Watch) olarak değişmiştir. Bu değişiklik, Zaho'daki merkez Silopi'ye alınmış, keşif gücüne ABD 41, İngiltere 7, Türkiye ise 4 uçak ve helikopter ile katılmıştır.

Türkiye 1. Körfez Savaşı'ndaki yoğun katkısına ve Özal'ın beklentisinin aksine, savaş sonrasında Ortadoğu'daki barış süreci için ABD'nin öncülüğünde yapılan Madrid zirvesine çağrılmamış, bu durum Türkiye'de hayal kırıklığı yaratmıştır (Uzgel, 2001).

3.9. İkinci Körfez Krizi, 1 Mart Tezkeresinin Reddedilmesi ve ABD-Türkiye Stratejik Ortaklığının Sona Ermesi

2003 yılı başında, ABD; bir koalisyon gücü teşkil ederek Irak'a operasyon yapmıştır. Operasyonda ABD birliklerinin kuzeyden Türkiye üzerinden ve güneyden Basra Körfezinden Irak'a intikal ettirilmesi planlanmıştır. Irak'a yapılan yığınaklanma takriben 3 ay sürmüştür. Şubat 2003 ayında 60 parça büyük nakliye gemisi; İskenderun Körfezi açıklarında ve Türk karasularının dışında, ABD'ye ait 4ncü Tümeni İskenderun'a çıkarmak üzere toplanmış ve izin verilmesini uzun süre beklemiştir. Bu arada, 1 Mart 2003'ten önce; Ankara'dan verilen özel izinle, daha sonra çıkacak birlikler için gerekli altyapıyı teşkil etmek üzere 6 adet ABD nakliye gemisinin, Türk karasuları ile İskenderun Limanı'nda emniyeti ve İskenderun Limanı'na personel ve altyapı için gerekli araç ve gereçleri çıkarması sağlanmıştır. Bu gemilere ilaveten, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin NATO tarafından Patriot bataryaları ve biyolojik-kimyasal savaş birlikleri ile takviye edilmesine yönelik nakliye gemileri de İskenderun Limanı'nda yüklerini boşaltmıştır (Bayer, 2013).

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Irak'ta yapılması planlı koalisyon harekâtına katılmasına ve ABD unsurlarının bu harekât için Türkiye Topraklarını kullanmasına izin verilmesine yönelik başbakanlık tezkeresi, 1 Mart 2003 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'de reddedilmiştir. Bu tezkere, TBMM'de 1 Mart 2003 tarihinde yapılan 39. birleşimde görüşülmüştür. Görüşmeler, 3'ü kapalı oturum olmak üzere 5 oturumda yapılmış, tartışmalardan sonra oylamaya katılan milletvekillerinin 264'ü kabul, 250'si ret ve 19'u çekimser oy kullanmış, salt çoğunluk sağlanamadığından tezkere reddedilmiştir (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 2003: 133).

Bu durum üzerine, ABD; Irak operasyonunda kuzeyden cephe açamamıştır. 1 Mart 2003 tarihinde, tezkere TBMM'de reddedilerek, ABD birliklerinin geçişine izin verilmemesi üzerine, İskenderun açıklarında bekleyen ABD gemileri bölgeden ayrılarak, güneye intikale geçmiştir. Daha önce İskenderun Limanı'na çıkarılmış olan ABD personel ve malzemesi de, değişik tarihlerde limana yaklaşan 6 adet gemiye geri yüklenerek, 24 Nisan 2003 tarihinden önce Türkiye'den ayrılmıştır. Türkiye üzerinden Irak'a geçmek üzere İskenderun Körfezi açıklarında bekleyen ABD kuvvetleri, Ürdün üzerinden Irak'a intikal etmek durumunda kalmıştır.

ABD, Irak operasyonunun bu şekilde daha zahmetli ve riskli hale gelmesi nedeniyle; Türkiye'ye diplomatik tepkiler göstermiş ve sonraki dönemde Türkiye ile olan savunma işbirliği ilişkilerini gözden geçirmiştir.

ABD Savunma Bakanı Yardımcısı Paul Wolfowitz, "Irak konusunda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kendisinden beklenen liderliği gösteremediğini söyleyerek öncelikle Türkiye Genelkurmay Başkanlığı'nı suçlamıştır. Wolfowitz, Türkiye Cumhuriyeti hükümetini de Saddamla işbirliği yapma arayışından ve Şam ile Tahran'ı ABD'ye karşı cesaretlendiren girişimlerinden dolayı eleştirerek, İncirlik'i kullanamamalarından dolayı üzüntü duyduklarını ifade etmiş ve Türkiye'nin hata yaptık diyerek, ABD'ye yardımcı olması gerektiğini" belirtmiştir (Milliyet, 7 Mayıs 2003: 20).

ABD bu şekilde özür talep ederek Türkiye'ye bir gözdağı vermiş, Türk Silahlı Kuvvetleri'ni kendi menfaatlerini engelleyen bir kurum olarak teşhis etmiş ve müteakiben Türkiye ile olan ilişkilerini bu gelişme üzerine inşa etmiştir (Değer, 2010: 61).

3.10. Irak'ın Kuzeyinde Türk Askerinin Başına Çuval Geçirilmesi:

Irak'ın Süleymaniye kentinde Amerikan askerleri, Özel Kuvvetler Komutanlığı'na bağlı karargâha 4 Temmuz 2003'te bir baskın düzenlemiş, buradaki Türk askerlerinin başlarına çuval geçirerek sorgulanmak üzere Bağdat'a götürmüştür. Loğoğlu; bu süreçte ABD'nin olayın üzerine gitmesi gerektiği gibi gitmediğini ve Türkiye'nin de ısrarlı davranmadığını ileri sürmektedir (1960'lardan bu yana Türkiye ve ABD arasındaki krizler, 2017).

Süleymaniye baskınında Türk Karargahı'na baskın yapan ABD askerlerinin sayısı 150 olarak verilmiştir (Çuval olayının perde arkası WikiLeaks'te, 2011). ABD'liler Türk Özel Kuvvetleri'ne mensup, üçü subay, sekizi astsubay on bir Türk askerini gözaltına almışlardır.

3.11. Büyük Ortadoğu Projesi'nden Suriye Krizine ABD'nin Ortadoğu'ya Müdahaleci Tutumu

ABD yönetimi tarafından, 2002 yılında, "Bush Doktrini" olarak bilinen bir milli strateji dokümanı hazırlanmıştır. Bu dokümanda, Ortadoğu'ya yönelik olarak aşağıdaki hedefler belirlenmiştir.

- ✓ Yeni 11 Eylül olaylarının olmaması için terörist örgütleri ortadan kaldırmak,
- ✓ İran ve Suriye'yi terörist örgütlere destek olmaktan vaz geçirmek,
- ✓ Kitle imha silahlarının yayılmasını önlemek,
- ✓ İran'ın nükleer tesislere sahip olmaya yönelik gayretlerine engel olmak,
- ✓ Bazı ülkeleri, orta ve uzun menzilli füze atma kabiliyetlerini geliştirme gayretlerinden caydırmak,
- ✓ Dünya pazarlarına petrol ve doğal gazın serbestçe ve emniyetli şekilde akışını garanti etmek,
- ✓ İsrail'in tanınmış ve emniyete alınmış sınırları içerisinde yaşamasını sağlamak,
- ✓ ABD'nin küresel liderliğine rakip olma potansiyeli olan Çin'e yönelik enerji akışını kontrol etmek.

Yukarıda belirlenen hedeflere ulaşmak ve ABD'nin Ortadoğu'dan kaynaklanan güvenlik kaygılarını gidermeye yönelik olarak, 2003'ün ilk yarısındaki Irak operasyonunu müteakip, ABD yönetimi tarafından, ekonomik ve siyasi koşulları düzenlemek üzere, Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) başlatılmıştır. Proje, 2004 ve 2005 yıllarında G-8 ülkelerinin ve Türkiye gibi bir kısım bölge ülkelerinin desteği alınarak, daha geniş bir alanda (Broader Middle East and North Africa- BMENA Region) "Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi" adıyla yürürlüğe sokulmuştur (Erhan, 2005).

Bu kapsamda, Irak'ı müteakip, Libya, Tunus, Yemen, Mısır gibi ülkelerde Batı'nın menfaatine olmayan yönetimlerin devrilmesi sağlanmış olmasına rağmen bu ülkelerde öncekinden daha geniş kapsamda çatışma ve huzursuzluklar vuku bulmuştur.

ABD, 2011 yılından itibaren Suriye'deki karışıklık ve iç savaşa Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar'ın desteğini de alarak muhaliflerin güç kazanmasına yönelik olarak taraf olmuş, Rusya Federasyonu, Çin ve İran ise kriz süresince mevcut Suriye yönetimini desteklemiştir. Ancak, zaman içinde Suriye'de DEAŞ (İŞİD), EL NUSRA, YPG/PYD gibi farklı şiddet yanlısı oluşumların ortaya çıkması ile Suriye krizinde roller değişmiş ve ABD ile Türkiye'nin Suriye'deki politika ve uygulamaları ayrılmış, zaman zaman da belirli grupları terörist olarak tanımlamak ve belirli gruplarla işbirliği yapmak konusundaki farklılaşma nedeniyle çelişmiştir. Türkiye; DEAŞ ve EL NUSRA'yı aşırı dinci, YPG/PYD'yi ise etnik ayrımcı terörist örgüt olarak tanımlamaktadır.

ABD, Suriye ve Irak'ın kuzeyinde DEAŞ ile mücadele etmek üzere bölgede mevcut her türlü güç ile işbirliği yapmakta herhangi bir beis görmemiş ve Suriye Demokratik Güçleri adı altında oluşturduğu silahlı grubu ağırlıklı olarak YPG/PYD militanları ile teşkil etmiştir. Türkiye için YPG/PYD örgütleri, Türkiye'deki ayrılıkçı PKK terör örgütünün Suriye kolu olduğu için Türkiye bu örgütü bir terör örgütü olarak tanımlamaktadır. Durum böyle iken, Türkiye; ABD'nin bu gruplara silah ve malzeme yardımı yapmasını ve bu gruplarla işbirliği yaparak Suriye'nin kuzeyinde silahlı gruplar oluşturmasını kabul etmemektedir. Bu konuda Türkiye tarafından defalarca ABD'ye yapılan çağrılar, ABD yönetimince karşılıksız bırakılmış ve ABD bu gruplara silah ve malzeme yardımı yapmaya devam etmiştir.

Erdoğan, ABD'yi hedef aldığı konuşmasında, "Biz kabile devleti değiliz. Biz size muhtaç değiliz. Biz sizden paramızla silah istediğimizde 'kongre' diyorsun ama terör örgütüne ücretsiz silah veriyorsun. Terör koridorunun DEAŞ ile mücadele olduğunu kim iddia edebilir. Terör koridorunun amacı Türkiye'yi kuşatmaktır." demiş ve ABD'nin Kuzey Suriye'ye 3 bin TIR göndererek YPG'ye silah yardımı yaptığını iddia etmiştir (Erdoğan'dan ABD açıklaması: Size muhtaç değiliz, 2017).

Türkiye, 20 Ocak 2018 tarihinde Kuzey Suriye'de YPG/PYD'nin konuşlanmış olduğu Afrin kent merkezindeki terörist grupları etkisiz hale getirmek üzere "Zeytin Dalı Harekatı" adlı sınırlı hedefli bir askeri operasyon başlatmıştır. Türkiye bu operasyonu Rusya Federasyonu ve İran ile koordine etmiş ancak bir NATO müttefiki olan ABD'ye bilgi vermekle yetinmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'nin Afrin operasyonunun DEAŞ ile mücadeleyi zayıflattığını ifade ederek sonlandırılmasını istemektedir (Department Press Briefing, 2018).

ABD Dışişleri Bakanı Tillerson, 11-16 Şubat 2018 tarihleri arasında yaptığı Ortadoğu ülkeleri turu esnasında 16 Şubat 2018 tarihinde Türkiye'de başta Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olmak üzere pek çok üst seviyeli devlet görevlisi ile görüşmüştür. Bu resmi teması müteakip her iki taraf da ikili ilişkilerin iyileştirilmesi ve işbirliğinin artırılması konusunda olumlu görüşler beyan etmelerine rağmen görüşmelerin üzerinden bir ay geçmesine rağmen 16 mart 2018 itibarı ile iki ülke ilişkilerinde herhangi bir ilerleme sağlanamadığı değerlendirilmektedir (Secretary Tillerson traveled to ..., 2018). Bu arada, ABD Dışişleri

Bakanı Tillerson'un 14 Mart 2018 tarihinde ABD Başkanı tarafından görevden alınmış olmasının ilişkilerin kısa vadede düzelebilmeye ilişkin umutları zayıflatmış olduğu değerlendirilmektedir (Rex Tillerson, 2018).

Suriye krizi 2018 yılı baharında henüz bir sonuca bağlanamamıştır. ABD, PYD/YPG örgütüne Suriye ve Irak'ın kuzeyinde silah ve lojistik malzeme takviyesine devam etmektedir. 2018 yılı başında, Türkiye'nin Suriye krizi ile ilişkili en önemli sorunu, ABD'den kaynaklanmaktadır. ABD; Türkiye'nin terör örgütü olarak tanımladığı PYD/YPG'yi Suriye'deki müttefiki olarak tanımlamıştır.

3.12. Reza Zarrap Davası

Türkiye ve İran vatandaşı olan Reza Zarrap, ABD'de gözaltına alınmış ve hakkında açılan davada, ABD'nin İran'a uyguladığı yaptırımları ihlal ettiği iddia edilmiş ve davaya başta Halk Bankası ile Zarrap'ın ilişkide olduğu bazı resmi görevlilerin de adı karıştırılmıştır. İngiliz Financial Times (FT) gazetesi dış haberler editörü David Gardner, İran ve Türkiye vatandaşı iş adamı Reza Zarrap'ın merkezinde olduğu davanın, halihazırda yıpranmış olan ABD-Türkiye ilişkilerini "paramparça etme" tehlikesi taşıdığını yazmıştır. Gardner, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ABD'ye olan öfkесinin daha da arttığını ve davanın Ankara'nın ülkedeki ayrılıkçı terörün ve Gülen ile ilgili endişelerinin önüne geçtiğini belirtmiştir (Financial Times: Zarrap davası ABD-Türkiye ilişkilerini koparma tehlikesi taşıyor, 2017).

Türk Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu; 2 Aralık 2017 tarihinde yaptığı konuşmada, FETÖ'nün ABD yargısına ve kongresine sızdığını, FETÖ'nün ABD'yi ve ABD'nin de FETÖ'yü kullandığını söyleyerek, Reza Zarrap davasının siyasi bir dava olduğunu ima etmiştir. (Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu: FETÖ, Amerikan yargısına da sızmıştır, 2017).

Reza Zarrap davası olarak başlayan ve daha sonra Zarrap'ın itirafçı olması ile Hakan Atilla davası olarak adlandırılan dava sonunda jüri, Halkbank Genel Müdür Yardımcısı Hakan Atilla'yı 5 ithamdan suçlu bulmuştur. Hakim kararını ABD mevzuatına göre 11 Nisan'da açıklayacaktır (Hakan Atilla davasında karar açıklandı, 2018).

3.13. ABD'nin Türkiye'den Yapılan Vize Başvurularını Durdurması

ABD, FETÖ soruşturması kapsamında ABD'nin İstanbul Başkonsolosluğu'nda çalışan bir Türk vatandaşı görevlinin casusluk suçlaması ile tutuklanmasını gerekçe göstererek, Türkiye'den yapılan vize başvurularının süresiz olarak durdurulduğunu 8 Ekim 2017 tarihinde açıklamıştır. Bu karar, Türkiye'den resmi pasaportla ABD'ye girişleri de kısıtlamış ve iki ülke arasındaki ilişkiler daha önce hiç olmadığı seviyede menfi olarak etkilenmiştir. İngiliz Times gazetesi, Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye arasında yaşanan vize krizi için, "iki NATO müttefiki arasında on yıllardır yaşanan en büyük soğukluk" yorumunu yapmıştır (Times vize krizini yorumladı: ABD ile Türkiye arasındaki en büyük soğukluk, 2017).

Türkiye, ABD'nin bu tutumuna çok gücenmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 11 Ekim 2017 tarihinde Ankara'da yaptığı konuşmada, ABD ile yaşanan vize krizine ilişkin, "Bu olayı ortaya çıkaran buradaki bir büyükelçidir. Amerika'nın, Türkiye gibi bir stratejik ortağını, bir kendini bilmez büyükelçiye feda etmesi kabul edilemez. Buna bizim 'evet' dememiz mümkün değil" ifadelerini kullandı (Erdoğan: ABD stratejik ortağını bir büyükelçiye feda etti, 2017).

Erdoğan 21 Ekim 2017 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Uluslararası Medeniyetler Şûrası'nın açılışında yaptığı konuşmada; Trump yönetimini ABD'deki müslümanlara olan uygulamaları ve kendi korumaları hakkında ABD'de gıyabi tutuklama kararı alınması nedenleriyle şiddetle eleştirmiş ve ABD'yi medeni olmamakla nitelemiştir (Cumhurbaşkanı Erdoğan: ABD'ye medeni diyemem, 2017).

28 Aralık 2017'de ABD ile Türkiye arasındaki vize sorunu normale dönmüş ve ABD ile Türkiye karşılıklı tüm vize kısıtlamalarını kaldırmıştır (ABD ile vize krizi çözüldü, 2017). Ancak, vize kısıtlamalarının kaldırılması Türkiye ile ABD arasındaki diğer ilişkilerde herhangi bir yumuşamaya yol açmamıştır. 2018 yılının başında, halen Türk cezaevlerinde terörizm şüphelisi olarak 12 Amerikalı bulunmaktadır (Rıza Zarrap davası Türkiye için neden önemli, 2017). ABD, Türkiye'nin terörist olarak nitelediği gruplara Suriye'nin kuzeyinde silah ve lojistik destek sağlamaya devam etmektedir.

3.14. ABD'nin Kudüs'ü İsrail'in Başkenti Olarak Kabul Edeceğini Açıklaması ve Türkiye ile Gerilen İlişkiler

ABD Başkanı Donald Trump, 5 Aralık 2017 tarihinde ABD'de yaptığı açıklamada, İslam dünyasından gelen tüm tepkilere karşın Kudüs'ü İsrail'in resmi başkenti olarak tanıması ve Tel Aviv'deki ABD Büyükelçiliği'nin

Kudüs'e taşınacağını açıklamıştır. 1995'ten bu yana göreve gelen her ABD Başkanı, bunun için doğru zaman olmadığını belirterek, ABD Büyükelçiliği'nin Tel Aviv'den Kudüs'e taşınmasını ertelemiş olmasına rağmen Trump yönetiminin bu şekilde bir karar almasının bir politika değişikliğinin sonucu olduğu düşünülmektedir (ABD Başkanı Donald Trump, Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıdı, 2017). Bu karara, diğer İslam ülkeleri ile birlikte Türkiye'de şiddetle karşı çıkmıştır. Bu durum, her ne kadar Türkiye'nin ulusal menfaatlerini doğrudan etkilememiş olsa da, yine de Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilere olumsuz olarak katkıda bulunmuştur. Türkiye'nin girişimi ile İslam Birliği Teşkilatı Zirvesi olağanüstü olarak İstanbul'da toplanmış ve ABD'nin kararına karşı Doğu Kudüs'ü Filistin Devleti'nin başkenti olarak tanıyan bir karar almıştır (İslam ülkeleri dünyaya 'Doğu Kudüs' çağrısında bulunacak, 2017).

Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak tanınmasına ilişkin ABD kararı, Birleşmiş Milletlerde de Türkiye ile ABD çekişmesine sebep olmuştur. Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nde ABD'nin veto ettiği Kudüs tasarısı, Türkiye ve Yemen'in talebiyle 21 Aralık 2017 tarihinde BM Genel Kurul'unda oylanmış ve karar tasarısı 128 oyla kabul edilmiştir. Kararda, BM üyesi tüm devletlere "Kudüs'te diplomatik misyon kurmaktan kaçınma" çağrısı yapılmıştır. Bu karar tasarısının BM Genel Kurulu'ndaki oylamasından önce ABD Başkanı Donald Trump, tasarıya destek verecek ülkeleri maddi yardımı kesebilecekleri yönünde uyarılmış, Erdoğan ise "Sayın Trump, siz Türkiye'nin demokrasi iradesini dolarla satın alamazsınız. Tüm dünyaya sesleniyorum. Dolarlarla demokrasi iradenizi birilerine asla satmayın" diye konuşmuştur (BM Genel Kurulu'nun en önemli Kudüs kararları, 2017).

4. DEĞERLENDİRME VE GELECEĞE İLİŞKİN DÜŞÜNCELER

Türkiye ile ABD müttefik iki devlet olmasına rağmen, zaman zaman müttefiklik ilkelerine uymayan sıkıntılı ilişkiler de yaşamıştır. Bu sıkıntılar kimi zaman kriz seviyesine ulaşarak iki ülke yöneticilerinin ve halklarının güven duygularını zedelemiştir. Bu çalışmada sonuçları açısından iki devletin arasındaki ilişkileri etkilemiş olabileceği değerlendirilen sıkıntılı olaylar incelenmiş ve aşağıda belirtilen değerlendirmeler yapılmıştır.

ABD, 1962 yılında Türkiye'nin güvenliğini doğrudan ilgilendiren Türkiye'de konuşlu Jüpiter füzelerinin sökülmesi konusunda tek başına karar alarak müttefiklik ilişkisinin gerektirdiği dayanışma anlayışına aykırı hareket etmiştir. Türkiye, kendi güvenliğini ilgilendiren böyle bir kararın alınmasına içerlemiş ancak somut bir reaksiyon göstermemiştir.

ABD Başkanı Johnson, Haziran 1964'te Türkiye Başbakanı İnönü'ye yazdığı mektupta diplomatik nezaket kurallarını aşan bir üslup kullanarak Türkiye'yi Kıbrıs'a müdahale etmemesine yönelik olarak uyarmıştır. ABD, NATO Antlaşması'nın gerektirdiği dayanışmanın aksine müttefiki Türkiye ile işbirliği yapmamış, aksine Türkiye'yi kısıtlama yoluna gitmiş, daha da ilerisi NATO garantisini Türkiye üzerinde bir şantaj malzemesi olarak kullanmıştır. Türkiye ise incinmiş, ABD'ye güvenmiş ancak somut olarak yaptığı tek şey, konuyu 7,5 ay kamuoyundan gizlemek olmuştur.

ABD, 15 Temmuz 1974 darbesinden önce Yunanistan'ın Kıbrıs'ta darbe yapacağını tahmin etmiş ancak gelişmelere ilgisiz kalmıştır. ABD, Türkiye'nin 20 Temmuz 1974 tarihindeki askeri harekâtı üzerine, stratejik öneminden ve haklılığından dolayı Türkiye'ye karşı başlangıçta bir tepki göstermemiş, ancak daha sonra Kıbrıs'taki gelişmelerde Türkiye'ye karşı bir tutum almıştır. ABD, Türkiye'yi askeri yardımının kesilmesi ve NATO kapsamında Trakya'ya konuşlandırılmış olan nükleer silahların geri çekilmesi ile tehdit etmiş ve Kıbrıs'ta ABD silahlarını kullanmış olduğunu gerekçe göstererek 1975 yılı başında askeri ambargo uygulamaya başlamıştır.

ABD, Türkiye'ye uyguladığı silah ambargosu ile Türkiye nezdinde güvenirliliğini büyük oranda kaybetmiştir. Türkiye, silah ambargosuna içerlemiş ve karşılığında ilk defa Türkiye'deki ABD üslerinin faaliyetlerini durdurmuştur. Türkiye, ABD ambargosunun Türk Silahlı Kuvvetleri üzerinde yaratabileceği zafiyeti ortadan kaldırmak üzere, milli savaş sanayisini geliştirmek üzere gerekli tedbirleri almıştır.

Yunanistan, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesinde müttefiklerinin sessiz kalmasını gerekçe göstererek, 1974-1980 yılları arasında NATO'nun askeri kanadından ayrılmıştır. Bu dönemde, ABD, Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına geri dönüşünü sağlamak üzere Türkiye üzerinde baskı oluşturmuştur. ABD, kendi menfaatlerinin elde edilmesinde, Yunanistan'ın kaygılarını dikkate alırken, Türkiye'nin milli menfaatlerine yönelik taleplerini göz ardı etmiştir.

ABD, 1978 yılı başında silah ambargosunu kaldırdıktan sonra Türkiye ile Yunanistan arasında kuvvet dengesi sağlayabilmek üzere, Türkiye'ye NATO kapsamında yapılması gereken askeri yardımları

kısıtlayarak, bir anlamda Türkiye'yi cezalandırmıştır. Bu tutum, müttefik olmanın gerektirdiği işbirliği ve dayanışma prensiplerine aykırıdır.

ABD, 1960 ve 1980 yıllarında Türkiye'de yapılan askeri darbeler sonucunda işbaşına gelen askeri yönetimler ile hemen işbirliği kurmuştur. 15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye'de yapılan darbe girişiminde gösterdiği tavır net değildir. ABD için önemli olan işbirliği yaptığı yönetimlerin demokratik olup, olmaması değil, kendi istek ve politikalarının kabul ettirilmesidir.

Türkiye, 1990-1991 yıllarındaki Birinci Körfez Savaşı'nda koalisyon için önemli katkılar yaptığı halde, savaşın sonunda ABD öncülüğünde yapılan Madrid Zirvesinden dışlanmıştır. ABD için uluslararası ilişki ve işbirliklerinde, gönül borcu, diyet ödeme veya minnet duyma gibi insani duygulardan ziyade kendi ulusal menfaatlerinin elde edilmesine yönelik politikaların gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır. Türkiye ise ikili veya çoklu uluslararası ilişkilere Batılı olmayan bir dostluk anlayışı ile yaklaşmakta ve ulusal menfaatlerini garanti altına almakta zafiyet göstermektedir.

İkinci Körfez Savaşı'nda 1 Mart 2003 tarihinde TBMM'nin Irak Tezkeresini reddetmesi, bu kez ABD'yi gücendirmiştir. Bu gelişme üzerine, ABD yönetimi, Türk tarafını suçlayarak, Türkiye'ye yönelik politika ve işbirliği anlayışını tamamen değiştirmiştir. ABD, 1 Mart 2003'ten bu yana Türkiye'yi güvenilir bir müttefik olarak görmemektedir. Bu kapsamda, ABD bir taraftan Türkiye ile müttefiklik ilişkilerini sınırlı olarak sürdürürken, diğer taraftan müteakip maddelerde detayları verilen gelişmeler içerisinde yer alarak Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'ni ve Türk Silahlı Kuvvetleri'ni incitecek tutum ve davranışlardan rahatsızlık duymayacak bir politik tutum sergilemeye başlamıştır. ABD'nin müteakip yıllarda Türk Silahlı Kuvvetleri komuta yapısının değiştirilmesine yönelik olarak Ergenekon, Balyoz vb. kumpas operasyonlarında Fettullahçı Terör Örgütü (FETÖ)'ne üs ve donanım desteği sağladığına ilişkin olarak Türkiye kamuoyunda genel bir kanaat oluşmuştur.

Türkiye'de "Türk Askerlerinin Başına Çuval Geçirilmesi" olarak bilinen olayda, ABD; önemli sayılabilecek 150 kişilik bir kuvvetle Irak'ın kuzeyinde Türk askerlerinin yer aldığı küçük bir karargâha baskın yapmıştır. ABD birlikleri buradaki sivil kıyafetli 11 Türk askerini gözaltına alarak başlarına çuval geçirmiş ve çektikleri fotoğrafı basına servis ederek Türk askerini özellikle Türkmenler nezdinde aşağılamaya gayret etmiştir. Bu durumun basına yansması ile yapılan haberlerden dolayı, olay Türkiye kamuoyunda tartışılmış, hükümet ve Genelkurmay reaksiyon göstermemiş olmakla suçlanmıştır.

ABD, Büyük Ortadoğu projesi kapsamında, başlangıçta Türkiye ile birlikte Suriye'deki muhaliflere destek sağlayarak Suriye Krizinin derinleşmesine katkıda bulunmuştur. Türkiye ile ABD daha sonra Suriye politika ve faaliyetlerinde ayrılmıştır. Türkiye, resmi ağızlardan ABD'nin Suriye'nin kuzeyindeki faaliyetlerinden rahatsızlık duyduğunu ifade etmektedir. ABD, kendi NATO müttefiki olan Türkiye yerine Suriye'de YPG/PYD örgütü ile işbirliği yapmaktadır.

Reza Zarrap, Türkiye'de 17-25 Aralık 2013 tarihleri arasında FETÖ tarafından yürütülen operasyonların merkezinde yer alan bir şahsiyet olup, ABD'de yürütülen yargılamanın sonucunda bir devlet bankası olan Halk Bankası'nın ve bir kısım devlet görevlilerinin suçlanarak, davanın siyasi gelişmelere de bağlı olarak Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti nezdinde baskı oluşturma maksadıyla kullanılabileceği değerlendirilmektedir.

ABD'nin 2017 yılının son aylarında takriben 2,5 ay süreli olarak Türkiye'den yapılan vize başvurularını askıya almasının Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti üzerinde baskı oluşturmak maksatlı olduğu, iki ülke arasındaki işbirliği ruhuna zarar verdiği ve özellikle Türk halkı nezdinde ABD'ye duyulan güveni önemli oranda zedelediği değerlendirilmektedir.

ABD'nin Kudüs'ü İsrail'in resmi başkenti olarak tanınması üzerine Türkiye ile ABD arasında gerilen ilişkilerde, Türkiye, İslam Devletlerinin de desteğini alarak, ABD'ye rağmen bir BM Genel Kurul kararı çıkarabilmiştir. Kudüs konusu, Türkiye ile ABD arasındaki dünya görüşü ve politikadaki farklılığı öne çıkarmıştır.

Sonuç olarak; tarihsel gerçekleştirmeler incelendiğinde, ABD'nin politika ve uygulamalarının daha gerçekçi olduğu, Türkiye'nin politikalarının da daha duygusal gerekçelere dayandığı değerlendirilmektedir. Günümüzde ideolojilerin yok olması ile tek bir dünya düzeni içerisinde bir örnek küresel veya kozmopolit davranışlar belirleyici olsa da gerçekte realizm veya Makyavelizm ya da ne olursa olsun önde gelen devletlerin ulusal çıkarlarının maksimize edilmesine ilişkin politikalar; uluslararası ilişkileri etkileyen en önemli faktör olmaya devam etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri, her türlü uluslararası faaliyette, kendi

çıkarlarını maksimize edebilecek şekilde organize olmuş bir devlettir. ABD, uluslararası alanda kendisi için yararlı gördüğü hedefleri gerçekleştirmek üzere her türlü hareket tarzını kendisi için meşru kılacak gerekçelere dayandırabilmektedir. Türkiye ise daha duygusal ve yer aldığı coğrafi konum ile de uyumlu Ortadoğulu bir devlettir. Türkiye'nin işbirliği mekanizmaları ve kararları daha duygusal gerekçelere dayanabilmektedir. Bu kapsamda, gelecekte Türkiye ile ABD ilişkilerini Türkiye'nin alabileceği akılcı kararların belirleyeceği değerlendirilmektedir.

AÇIKLAMA: Türkiye ile ABD İlişkilerinde 1960-1980 yılları arasında ortaya çıkan krizlere ilişkin bilgiler, Dinçer Bayer'e ait "Türk-Yunan İlişkilerinde NATO'nun Tutumu ve Bunun Türkiye-NATO İlişkilerine Yansımaları" konulu yayımlanmamış doktora tezinden istihraç edilmiştir.

KAYNAKÇA

ABD Başkanı Donald Trump, Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıdı, (2017), <http://www.bbc.com/>, Erişim Zamanı, 05.01.2018.

ABD'de tutuklanan Reza Zarrab kimdir?, (2018), <https://www.cnnturk.com/>, Erişim Zamanı, 14.01.2018.

ABD ile vize krizi çözüldü, (2017), <http://www.bbc.com/-42505444>, Erişim Zamanı, 05.01.2018.

Açıklama No 66, (2017), http://www.mfa.gov.tr/no_66, Erişim Zamanı, 16.03.2018.

Ahmad, F. (2007). Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980). İstanbul, Hil Yayınları.

BM Genel Kurulu'nun en önemli Kudüs kararları, (2017), <http://www.bbc.com/-42440136>, Erişim Zamanı, 02.01.2018.

Bayer, D. (2013). Türk-Yunan İlişkilerinde NATO'nun Tutumu ve Bunun Türkiye-NATO İlişkilerine Yansımaları, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE.

Cumhurbaşkanı Erdoğan: ABD'ye medeni diyemem, (2017), <https://www.ahaber.com.tr/gundem/>, Erişim Zamanı, 05.01.2018.

Çuval olayı'nın perde arkası WikiLeaks'te. (2011). <http://t24.com.tr/haber/cuval-olayinin-perde-arkasi-wikileaks,136878>, Erişim Zamanı, 16.01.2018.

Değer, M. E. (2010). Emperyalizmin Tuzaklarındaki Ülke: Oltadaki Balık Türkiye. Ankara, Kilit yayınları.

Department Press Briefing, (2018). <https://www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2018/03/279076.htm>, Erişim Zamanı, 16.03.2018.

Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu: FETÖ, Amerikan yargısına da sızmıştır, (2017), <https://www.ntv.com.tr/>, Erişim Zamanı, 05.01.2018.

Emeklier, B. (2011). Uluslararası İlişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Postpozitivist Kuramlar. Bilge Strateji Dergisi, Cilt 2, Sayı 4, 139-184.

Erdoğan: ABD stratejik ortağı bir büyükelçiye feda etti, (2017), <http://www.dw.com/tr/40924234>, Erişim Zamanı, 05.01.2018.

Erdoğan'dan ABD açıklaması: Size muhtaç değiliz, (2017), <http://www.sozcu.com.tr/2017/2046328/> Erişim Zamanı, 05.01.2018.

Erhan, Ç., & Oran, B. (Ed.) (2001). ABD ve NATO'yla İlişkiler (1960-1980). Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt 1 (1919-1980), İstanbul, İletişim Yayınları, 681-715.

Erhan, Ç. (2005). Human Security in The Middle East: "Broader Middle East and North Africa Initiative" and Beyond. Regional In/Security: Redefining Threats and Responses, Ankara University, Faculty of Political Science Publications, No: 593, 149-168.

Financial Times: Zarrab davası ABD-Türkiye ilişkilerini koparma tehlikesi taşıyor, (2017), <http://www.bbc.com/-42147981>, Erişim Zamanı, 05.01.2018.

<http://www.bbc.com/-41553003>, Erişim Zamanı, 27.12.2017.

Hakan Atilla davasında karar açıklandı, (2018), <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/-180979h.htm>, Erişim Zamanı. 19.01.2018.

- İslam ülkeleri dünyaya 'Doğu Kudüs' çağrısında bulunacak, (2017), <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/527110.aspx>, Erişim Zamanı, 05.01.2018.
- Isyar, Ö. G. (2005). An Analysis of Turkish-American Relations from 1945 to 2004: Initiatives and Reactions in Turkish Foreign Relations. *Alternatives*, Volume 4, Number 3, 21-52.
- Kalaitzaki, T. (2005). US Mediation in Greek-Turkish Disputes Since 1954. *Mediterranean Quarterly*, Duke University Press, 106-124.
- Kay, S. (1998). *NATO and The Future of European Security*. Maryland/USA, Rowman And Littlefield Publishers.
- Kissinger, H. (1999). *Years of Renewal*. New York, Tauchstone.
- Krebs, R. R. (1999). Perverse institutionalism: NATO and the Greco-Turkish conflict. *International Organization*, 53(02), 343-377.
- Kiesling, J. B. (2007). *Diplomacy Lessons: Realism for an Unloved Superpower*. Washington D.C., Potomac Boks.
- Kolasi, K. (2013). Soğuk Savaş'ın Barışçıl Olarak Sona Ermesi ve Uluslararası İlişkiler Teorileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 68, No 2, 149-175.
- Kumar, R. (1999). *Research Methodology*. London, Sage Publications Ltd.
- Laipson, E. (1985). A Congressional Tradition: 7/10 Ratio in Military Aid to Greece and Turkey. CRS Report, JX 1435, U.S. Middle East, Report No. 85-79, Revised April 10, 1985.
- Morgenthau, H. (1970). *Uluslararası Politika*. Ankara, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, 1970.
- NATO Public Diplomacy Division. (2006). *NATO Handbook*. Brussels, Belgium, NATO Headquarters.
- Oran, B. (Ed.) (2001). *Batı Bloku Ekseninde Türkiye-1. Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 1 (1919-1980), İstanbul, İletişim Yayınları, 479-498.
- Öymen, Ö. (2002). *Silahsız Savaş, Bir Mücadele Sanatı Olarak Diplomasi*. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Rex Tillerson, (2018). <https://www.nbcnews.com/video/rex-tillerson-is-leaving-behind>, Erişim Zamanı, 15.03.2018.
- Rıza Zarrap davası Türkiye için neden önemli?, (2017), <http://www.mepanews.com/analiz>, Erişim Zamanı, 05.01.2018.
- (Secretary Tillerson traveled to ..., (2018). <https://www.state.gov/secretary/travel/2018/t4/index.htm>, Erişim Zamanı, 16.03.2018.
- Slengesol, I. A. (2000). A Bad Show? The United States and The 1974 Crisis. *Mediterranean Quarterly*, EBSCO publishing, 96-129.
- Staff Report to the Committee on Foreign Relations United States Senate. (1980). *Turkey, Greece and NATO: The Strained Alliance*. Washington, US Government Printing Office.
- Stearns, M. (1992). *Entangled allies: US policy toward Greece, Turkey, and Cyprus*. New York / USA, Council on Foreign Relations.
- Times vize krizini yorumladı: ABD ile Türkiye arasındaki en büyük soğukluk, (2017), <http://www.bbc.com/turkce/41550856>, Erişim Zamanı, 05.01.2018.
- Türkiye - Amerika Birleşik Devletleri Siyasi ve Ekonomik İlişkileri, (2018), <http://www.mfa.gov.tr/>, Erişim Zamanı, 27.12.2017.
- Uslu, N. (1997). *The Cooperation amid Problems: Turkish-American Relations in The 1980's*. The Turkish Yearbook, Vol.27, 13-30.
- USMISSION NATO. (1975). Message to the Secretary of State. 201410 Z SEP 75, E.O. 11652: GDS. <http://aad.archives.gov/aad/series-list.jsp?cat=WR43>, Erişim zamanı. 23 Mayıs 2013.
- Warner, W. (2009). *The United States and the Cyprus Crisis of 1974*. *International Affairs*, 85:1, Blackwell Publishing Ltd., 129-143.

Yılmaz, N., (2010). Stratejik Ortaklıktan Model Ortaklığı: Türkiye'nin Bağımsız Dış Politikasının Etkileri, Türk Dış Politikası Yıllığı, s. 540-568. <https://nuhyilmaz.files.wordpress.com/2011/10/stratejik-ortakliktan-model-ortakliga-nuh-yilmaz.pdf>, Erişim Zamanı, 15.01.2018.

1960'lardan bu yana Türkiye ve ABD arasındaki krizler (2017), <http://www.bbc.com/turkce/41553003>, Erişim Zamanı. 19.01.2018.